

ԴԻՒԱՆ ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲԻ

ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԳՐԻԳՈՐ ՇՂԹԱՅԱԿԻՐ ՊԱՏՐԻԱՐԺԻ

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 8 (35Ա)

ՀԱՍԹԷ

Աստուծով

Հաւցէ՛ զիրս ի Ստամպոլ՝

ի ձեռն Հայոց Պատրիարկի Տեառն Յովաննու Աստուածաբան

մեծի վարդապետին՝ ի բարին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Է՛

Մեծի Պատրիարկի Տեառն Յովաննու Աստուածաբան վարդապետիդ՝ յոյժ

կարօտ սիրով զողջոյն տեառնաւոր մատուցանեմ. եւ խնդրեմ ի

տեառնէ՛ զի անսիրտ զքեզ պահեսցէ. ամէն:

Հոկտեմբեր ե. [1732]

Ընդ որում եւ յայտ լիցի քումդ մեծութեան, զի ահա Յունաց Պատրիարկի հաւն՝ նախքան զսոն սրբոյն Գէորգայ եւ խաղաղութեամբ ի Յոսպէ, եւ զեռեւտ անդ է բազում ուխտաւորօք՝ որք ընդ իւր՝ եւ որք ի Թեոպոլիսէ՝ հայ եկին: Բայց զընտանիս օրհնեալ մահաւորոյն եւ զորս ընդ նմա Հայք յընդաւրբաբ ի սուրբ Քաղաքս, ընդ որոց էր եւ զսփուռի Ալին, որ զգիրս սրբելի որդոց մերոց վարդապետացն բերեալ ի մեզ հասոյց. զի թէպէտ ցանկալիդ մեր՝ քէն արարեալ զիր մեզ չղբեցիր՝ զու ողջ լեր: Սակայն օրհնեալք ի Տեառնէ՛ լիցին սրդիքն մեր՝ զի զրեալ էին զամենայն զորպիսութիւնս քո եւ զտեղւոյդ. նաեւ զոչ լինին նաւի ուխտաւորացն մերոց՝ յոյժ արտմութիւն է մեզ և ցաւք սրտի. միթէ ի Տեառնէ՛ լիցի մեզ զթութիւն: Լուայ յոմանց զՍուրբ Գահի նուիրակի՝ զվատուէր զարարան. եւ ընդ այն զարհուրեալ եւ զարմացեալ կամ յապշութեան՝ եւ մտախոշ լեալ ոչ զխտեմ թէ՛ զի՞նչ ասացից. զի զու յորժամ լուար՝ ընդէ՞ր ոչ զպացուցեր եղբորդ՝¹ զի պատժակոծ զնա առնիցէր:

¹ Ապահովարար կ'ակնարկէ Սիմոն Երեւանցիին (պէտք չէ շփոթել կարողիկոս Սիմոն Երեւանցիի հետ), որ 1732ին Զմիւռնիա կը գտնուէր իբր նուիրակ Ս. Էջմիածնի: Կարողիկոս Երեւանցի իր «Զամբոյս» մէջ շատ մօտայլ գոյններով կը ներկայացնէ Յովնանէս Կոլոտը: Այս մասին տեսնել մասնաւորաբար Բարգէն Մ. Վ. Կիւլէսէրեան, «Կոլոս Յովհաննէս Պատրիարք», Վիեննա, 1904, էջ 61-68:

² Արքահամ Բ Խոշարեցի Կարողիկոս (1730-1734), Բաղէշի զպրոցէն, Շիրակայի իրի եւ Կոլոտի գործակից եւ սրտակից:

Եւ կամ թէ ինքն դառնահամբաւ՝ զի՞նչ տեսեալ զմէնջ նեղութիւն որ այսքան զմեզ ի բերանն որդեալի առեալ պախարակէ. զոր Տէր լիցի ինքեան վրէժ խրն՝ զիր եւ հատուցէ ըստ գործոց իւրոց՝ ամէն: Եւ կամ թէ ազգն մեր արամեան, քահանայք եւ ժողովուրդք երլիք³ եւ եկք, զայսքան եպերանաց խօսս լուեալ ի պիղծ բերանոյ նորա, եւ մի ի նոցանէ ոչ խօսեցաւ՝ թէ ընդէ՞ր այդպէս զանխաւան բարբառիւ. ուրեմն լոյս աշացս, բարձեալք են իրաւունք յերկրէ, եւ կենաց իմոց վա՛յ թէ որպէս պարտիմք կենցաղաւորիլ ի մէջ այսօրիսեացս. եւ դու կարի մի՛ տրտմիցիս՝ յիշեալ որ ասն Տեառն մերոյ զրէ Հեղն սուրբ⁴, թէ Յիսուս չողաւ թաքեալ ի նոցանէ եւայլն. եւ խնդրեմ յԱստուծոյ զի քեզ արիութիւն եւ համբերութիւն տացէ, եւ զթշնամիս քո ի կոր կործանեացէ, յիշելով զխղճութիւնս մեր՝ եւ զամբարտաւանութիւնս նոցա: Իմա՛ եւ զայս՝ ի սուրբ Գէորգայ բարեկենդանի կիրակէին, եյաք ի տանիսն մեր՝ եւ նայեցայ ի փայտեայ օտան որ յառաջ շինեալ էաք եւ քեզ ծանուցաք. այժմ ընդ տեսանելիս՝ փութով զտղայն մեր կոչեցի, թէ զինչ դոյ ի ներս հանէք՝ զի այժմ փլանելոց է սա. եւ իսկոյն զոր ինչ գոյր ի ներքս հանաք. եւ ընդ ելանել տղայոցն՝ բովանդակն փլաւ փայտեայ չինքն. եւ Տէր զերծոյց զմեզ՝ զի փտեալ էին փայտքն. վասն այնորիկ աշպէս եղեւ, եւ ոչ ոք ի քաղաքացեացն եւ ի հաքիմացն իմացաւ: Նայիալ Շահպատեի որդոյն զանխուլ⁵ զեկուցաք եւ զայս արգս առաք. թէ հնար է Փէրման տաս անել զի քարեայ օտաներ շինեցի, եւ թէ ոչ՝ գլուխդ ողջ կացցէ: Յանցեալ ամին շին Ֆէյլին՝ ի մեծ փաշայէն զիր ետ բերել վասն իւր նախիպութեան եւ մահգար⁶ եւ արդ եւս էաո՛ւ եւ ետ մեզ որ յղեցաք առ օրհնեալն յԱստուծոյ մեր մահտեսին⁷. եւ նախիպութիւն ի վերայ Սիօնցոյն եղեւ: Իսկ Ֆէյլին թողեալ զերկու ազգն ընդ մեզ շարաշար կազի, թէ Հայքն զիմ բան աւրեցին, մահտեսի Սեղրոսն զփաշայի զիրն եւ զայլսն պահեաց, եւ ի տեարսն ոչ ետ՝ վասն այնորիկ իմ բան ոչ եղեւ: Եւ վերջապէս զայս ասէ թէ այլ ինձ նախիպութիւն պիտոյ չէ, միայն զիմ յղած զրբերն ի ձէնջ կը պահանջեմ, եւ ես զիտեմ զի՞նչ առնելոց եմ ձեզ՝ թէ զիմ զրբերն յիս չհասուցիք: Եւ վասն այնորիկ՝ ընդ մեզ է կատարեալ թրշնամի: Խնդրեմ զի իմացիս զզրերաց էհուալն⁸ եւ մեզ ծանուցես, զի շատ զմահտեսին եւ զմեզ ի բերան առեալ է՝ զբով մի Աստուծով կարկեալ՝ զնա: (Լուսանցքին վրայ) Եւ թէ զմեր զորպէսն հարցանես, այլ ի՞նչ զրելոյ պէտք է. յԱստուած մնաց մեր բանն զի այց առնիցէ: Խղճուկ որդիս մեր զեռեւս այնպէս տկար, յԱստուած եւ ի սուրբս իւր յանձին, եւ զոչ զայն քո այժմ լուաւ՝ եւ կրկին տրտմեցաւ, եւ լալոտ աչօք զսուրբ աչդ համբուրէ, աղօթիցդ կարօտ դուով: Եւ միարանքն ամենեքին զսիրոյ ողջոյն զաջդ համբուրելով ընծայեն փափազմամբ, աւելի քան զհամայնս բէիդ վարդապետն ծեր. եւ ողջ լեր ի պարծանս հողոյս Գրիգորի որ ի Հոկտեմբերի ն. զգիրս ծրեցի: Իմ սիրեցեալ որդոցս բարունեաց, եւ քոց պաշտօնէիցն համայնց՝ յԱստուծոյ օրհնութիւն եւ զչնորհս սրբոց տեղեացս՝ ընծայեմ փափազմամբ եւ յոյժ կարօտիւ՝ եւ լիցին օրհնեալք ի Տեառնէ բարձրելոյ, ամէն: Վարդապետ իմ, կրկին ի քէն խնդրեմ, զի շին Ֆէյլու զրբեացն մուղայիթ⁹ լիցիս. եւ թէ չեղեւ զիւսն

3 Տեղացի:

4 Յովհաննէս Աւետարանիչ (Գլ. ԺԲ, 36):

5 Գաղտնի:

6 Աղեքսանդր:

7 Ակնարկուքին Սեղրոս ամիրայիմ:

8 Կացուքիւն:

9 Հսկի, տէր բլլալ, հոգ տանիլ:

յայտնեալ, կը նեղէ սա զմեզ չարաչար, զոր Տէր խափանեցէ զիւր խորհուրդըն չար՝ ամէն:

(Լուսանցքին ձախ անկիւնը) Մեծի իշխանին մերոյ օրհնեալ մահտեսոյն, եւ իւր օրթախ Աստուծով զօրացեալ եղբարցն, եւ ամենայն սիրելեաց Սրբոյ Տանս եւ մեր՝ օրհնեալ մահտեսեացն, զԱստուծոյ օրհնութիւն, եւ ըզ-Սրբոյ Հոգոյն զպարգեւն ընծայեմ, եւ եմ ազօթող վասն նոցա, եւ Տէր սիրկեացէ զինքեանս յամենայն նեղութեանց, կրկին ամէն:

(Հասցէին ներքեւ) Ծանիր ի՞մ աչացս լոյս վարդապետ, զի Շահապա-նի փոքր որդի Ապտըլվահապն է այժմ դատաւորի նայիս, այն վրած տեղաց զարդն ի նմանէ խնդրեցաք, զի լուեալ ես որ դատաւորն մեռեալ է: Եւ նա յառաջ ետ դարդն, եւ յետոյ խնդրեցաք թէ ի մէջ արդին գրեալ՝ զի քարիւ եւ կը-րով շինեցի. իսկ նա առեալ դարդն պատուեաց, թէ ես ոչ իշխեմ տալ արդ, փոշմանեցաւ¹⁰ եւ ոչ ետ: Արդ՝ մեծ բարեկամ մեր զայս գործեաց, իմա՛ թէ զայլքն ի՛նչ կգործեն. արդարեւ թէ առանց նորա արդին առնուիք լաւ իմն կը-լինէր, Տէր յաջողեցէ: Գիր չկարացի գրել որդոցս այժմ վասն տկարութեա-նրս. օրհնութիւն Տեառն հանդիցէ ի վերայ նոցա, ամէն:

(Ներքեւը, աջ անկիւնին) Գրեցի մեծի մահտեսոյն՝ գրեմ եւ քեզ հո՛գի, զայն մեր Սուքիասն չահեցէք, քիչ ամակ¹¹ չէ տուեր, խեղճ է, չարա-խօսաց մի՛ լսէք:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 9 (6Ա)

ՀԱՍԾԷ

Աստուծով հասցէ գիրս ի Ստամպոլ՝ ի Սուրբ Աստուածածնի եկեղեցին, կամ ո՛ւր եւ իցէ,
 ի ձեռն Տեառն Յովաննու Աստուածարան վար-
 դապետին եւ մեծ Պատրիարքին՝ անբաց ի նա
 հասուցանողն՝ յաստուծոյ զվարձս առցէ՝ ամէն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

է՛

Շնորհապարզ մեծի Պատրիարքիդ՝ Տեառնդ Յովաննու
 Աստուածարան վարդապետիդ՝ զողջոյնն սիրոյ մեծաւ
 ըղձիւ ընծայեմ կաթողին բաղձամբ:

Ապրիլ Գ. [1733]

Եւ զայս ինչ յայտ առնեմ քումդ մեծութեան, զի ահա տեսառն Աստու-ծոյ յաջողութեամբ, եկին յամենայն կողմանց տէրունական ուխտաւորք, եւ խաղաղութեամբ զՊատեքն տեսառն կատարեցաք ի միտսին եւ յապրիլ ամսոյ Գ. յաւուր երեքշաբաթի յետ Նոր Կիւրակէին, չու արարեալ աստի օրհնեալ մահ-տեսիքն իջին ի յուպէ աստուծով անվնաս. զոր տէր բարի ճանապարհ տացէ նոցա զի զնսացեն իւրաքանչիւր ի տեղիս իւրեանց. իսկ մեք ահա զմեր սիրե-լի որդի զԱւետիք վարդապետն որ նոր եկն ի նուիրակութենէ բաղում արդ-

¹⁰ Զգջալ:

¹¹ Գործ, աշխատանք, երախտիք:

Լամբրք եւ յիշատակօք, եւ պարտ էր Հանդէիլ յայտ ամս, սակայն զնա յղեցաք
այդր առ քեզ՝ եւ զմահուեսի Յակոբն ընդ նմա. եւ զոր ինչ զտուաւ ընծայ յը-
ղեցաք ընդ նոսա. թողութիւն շնորհաւ մեր պակասութեան: Էջ ընդ նոսա եւ
փառաւոր իշխանն մահտեսի Մելքոն¹ Աղայն իւր օրհնեալ բնտանեօք եւ որ-
դովք. որ յանցեալ ամն ի Մայիսի ժզ (13) եմուտ ի սուրբ քաղաքս եւ արար
բազում բարութիւնս, քանզի զկեղրոնի ձորոյ² զգժուար ճանապարհն եւ մօտ
ի Բեթղէհէմ զնեղ ճանապարհն լայնացոյց. եւ զմեր վանուց Սուրբ Մնեղեան
զղբսի դուռն երկաթեայ ետ շինել. եւ ի սուրբ տաճարս զարոյն Սաեփաննոսի
զղուռն կճեայ ետ շինել. եւ ի մեր գնեալ Մէլմարենց տան յետոյ՝ տեղի մի
գնեաց եւ ի վերայ կանգնեցաւ (?) ետ շինել ժբ (12) տուն ի մի բակ զարմանա-
լի շինուածովք. որ քն արեղ գնաց ի վերայ, եւ արար հուճէթիւ վախրօֆ³ Սրբոյ
Աթոռոյս. եւ իւր օրհնեալ կիներն մահտեսի Սաթուռն զպատուական կանաչ չուր-
ջառ մի երբ յորժամ եկն. եւ զսուրբ Հրեշտակապետու խաչկալն ետ շինել.
խարջն եղեւ Եմ (500) դուշ. զայսոսիկ զամենայն արարեալ՝ թող զզրամն որ
անխնայ յամենայն տեղիս խարջեցին, եւ զորս խոստացաւ յղել՝ զայն թող
մահտեսի Յակոբն պատմեսցէ: Զայսոսիկ զրեցի վասն այնմ՝ զի խմսցիս եւ
ըստ երախտեացն շնորհակալ լիցիս. եւ էին յոյժ ուրախ՝ այլ իրբեւ զտան այ-
րումն եւ զփեսայի մեռնիլն լուան՝ տրտմեցան. եւ վասն իմ մեղացս յԱպրիլի
զ. այնպէս տրտում գնացին. եւ մեք տրտմութեամբ յուղի եղաք, զոր տէր
Աստուած բարով ի տեղդ հասուցէ՝ եւ զփոխարէնն տացէ, զի քան զչափն ա-
ւելի մխրթանաց զմեզ՝ թէպէտ մեք ըստ իւր արժանեացն ոչ կարացաք զպա-
տիւ առնել իւրն: Եւ ես զամենայն խորհուրդս իմ յայտնեալ եմ իւրն, եւ զա-
մենայն ինչ զիտէ, եւ թէպէտ վասն այն խասղեղցի երիցոյն, եւ այլ ինչ իրաց
ունէր զբէն խէթ, այլ երդմամբ հաստատեաց՝ թէ այսուհետեւ ի սրտի իմում
այլ խէթ ոչ դոյ՝ վասնորոյ զինչ եւ առնիցես՝ թարց նմա մի՛ արասցես՝ եւ զոր
ինչ ասիցէ՝ զխօսն կատարեսցես Աստուծոյ եւ Սուրբ Տանս՝ եւ իմ խա-
թերս համար. եւ բարի լիցի քեզ: Զխա...⁴ Իւրն ոչ կամէր ծածկել, բայց խոր-
հեցաք եւ զի վերջն չար կլինէր՝ ծածկեցաք: Խնդրեմ զի զարդսն որ յղեցաք իւր
զխտութեամբն տաւ շինել եւ յղել: Սաս շոր կաթուղիկոսն⁵ խոնարհական զիւր
զրեալ մեղ եւ զայն զրեւ քեզ զի տիրութիւն նմա առնիցես. եւ արա նմա լա-
ւութիւն, զի այլ ոք այլ ոչ կարէ նստիլ անդր բաց ի նմանէ: Եւ վասն Ալեքսան
վարդապետին կրկին կողաչեմ զի լաւ օգնեսցես նմա վասն սիրոյն Գրիստոսի,
զի լաւ ճանապարհ բռներ է, եւ ի Սիւր զրեա զի մի նեղիցեն զնա, եւ զԲերթոյ

¹ Շղթայակիր Մելքոն կը յիշէ. մինչ յիշատակարաններու եւ Երուսաղէմի գոյգ պատմագիրներուն մօտ ան Մելքոնն է: Նոյն ձեւով, կինք՝ Նաղու. է. իսկ Շղթայակիր գայն կը յիշէ իբր «մատենի *Խաթուն*». յստակ չէ՝ *Խաթուն* իբր ամական գործածուած է քէ գոյական:

² Երուսաղէմի պարիսպէն մինչեւ Ս. Աստուածամայ Տաճար երկարող ճամբան է:

³ Կտակ, ժառանգութիւն:

⁴ Այսպէս կիսատ ձգուած նամակագիրին կողմէ: Արդեօք՝ *Խաչատուր*. Շղթայակիր ժամանակ մի քանի Խաչատուրներ կը յիշուին Երուսաղէմի մէջ: Տեսնել Մկրտիչ Եսպ. Աղաւնունի, «Մխարաթ եւ Այցեկութ Հայ Երուսաղէմի», էջ 174-177:

Սակայն ուրիշ նամակի մը մէջ (Բիւ 11 [16Ա]) Շղթայակիր իբրեւ «խա...» կը յիշատակէ խախա մը (Հրեայ կրօնաւոր):

⁵ Դուկաս Ա Աջապահ Սեցի (1731-1737):

ժալիքանայի⁶ դրան, եւ դայն ճանապարհաց բան Աստուծոյ համար հողացէք. ահա Տէր Յակոբ Ազուլեցի մէկ երէց մի որ կողոպտեալ են եկն այդը՝ հարց դնա՝ եւ հրաման տուր զի ի զանկատ ելցէ ի վերայ նոցա. լուայ թէ սիօնցոյ փոքր եղբայրն իժի որդին այդր զալոց է՝ զգոյշ լեր՝ զի մի այլ եւ այլ գէր տուեալ զայցէ այսր եւ զմեզ կրկին նեղեացէ. հարց զգալօղքն եւ տե՛ս թէ որպէ՞ս են ընդ մեզ՝ եւ զինչ կկրեմք:

(Լուսանցքին վրայ) Խղճուկ որդին իմ ի մէջ տառապանաց կրկին անկեալ զի ի վերայ թուրութեան մարմնոյն՝ յաւելու եւ թխնէ՞թեսութիւն որ զշունչն ո՛չ կարէ առնուլ եւ լալոտ աչօք զաջող սուրբ կարօտիւ համբուրէ, եւ աղերսէ ինքն եւ ես սրտարեկս զի դայն հէքիմ Կարապետն ընդ ուխտաւորաց յղիցես, զի յօրէ յօրմէ Գարբիէլ վարդապետն որ ասացեալ է՝ ոչ զաղարի ի յիշելոյ. ի սէրն Քրիստոսի, թէ ինչ կերպիւ եւ իցէ՝ յղիցես. այլ յոյս մեր յԱստուած է. իսկ թէ չյղեցեր՝ այլ ոչ զաղարի ի լալոյ. զի հաղն՝ շունչ չեւանկն՝ եւ անքուն մնալն, եւ թուրութիւն մարմնոյն ի միասին պատեալ, տեսողաց աղիքն կզալարի. եւ զիտէ տէր զի թէ բիւր բարիք լինի՝ եւ խնդութիւն յաշխարհի, ամենայն խոտան թուի յաշս իմ. եւ եմ ի խոր տրտմութեան, եւ թէպէտ կմխիթարեն, այլ ոչ մխիթարիմ. եւ թէ բան մի եղեւ ամա Աստուած չէնէ՝ այսու սղօվս եւ ես ելից յաշխարհէ: Հո՛ղի վարդապետ, չլինի թէ աթոռակալ անուն մարդ յղիցէք կամ անուն դնէք. զի անհնար է ինձ դայն առնել կամ լսել. եւ ճարն իմ յԱստուած եւ ի սուրբս իւր: Չկարապետն յղեա անպատճառ: Մեր Յարութիւն վարդապետն Կիպրացին ի Համիթ գնացեալն նրւիբակ, ընդ մեր Պետրոս վարդապետին առաջնորդի զմութեւիլի Աղեքսանդրի հիսապն կտեսնեն, եւ Աղեքսանդրն խայտառակ կլինի. ինքեանք եւ ժողովուրդքն զիր զանկատի զրեալ եւ զաղաղակ բարձեալ, թէ այս մարդս այլ մեզ պիտոյ չէ. մէկ Կարապետ անուն մարդ մի ընտրած՝ ի վերայ նորա գրեցի. չլինի թէ Աղեքսանդրն դայ՝ կամ զիր զրէ՝ լուիցես եւ ի վերայ նորա առնիցես. եւ կամ զՔիւրմանն նորեացես. զի անդ կոխ կլինի, եւ ես սուտ կանկանիմ. չի պիտիւր այնպիսի բարեկամ, որ զսուրբ տանն ապրանք յանխնայ ուտէ եւ մօխէ. զնացողն ի Կեսարիոյ վանքն մեր որդի Սարգիս վարդապետն յոյժ աղերսանաց զիր ինձ զրեալ է թէ վարդապետին գրեա՛ զի յիս խնայեացէ եւ ազատեացէ յայս տեղացս. ճար մի արա եւ նմա եւ զԱւետիս վարդապետն շահեա եւ սիրով ընկալ զի է արգիւնարար: Եւ զտեղոյս որպէսն եւ զիմ հալն մահտեսի Յակոբին հարց. եւ ողջ լեր ի պարծանս հողոյս Գրիգորի, որ յԱպրիլի 9. զգիրս ծրեցի, բաւ է:

(Լուսանցքին ձախ անկիւնը) Հին տիղտարն որ դայ ի տեղդ՝ ի հարկ է պարտիս առնել տիրութիւն նմա որպէս եւ այլքն. զի է հին ամենայն իրօք. եւ նորն ի նմանէ հեռի. շահեա զնա՝ քո կատարեալ իմաստութեամբդ:

6 Բառը անճամօք կը մնայ ինծի: Թրքերէն կայ ժալիքեանի՝ կալուած իմաստով: Արդեօ՞ք Հալեպի կալուածական խնդրի մը կ'ակնարկէ:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 10 (15Ա)

ՀԱՍՏՔ

Աստուծով

Հասցէ գիրս ի Ստամպոլ, ի ձեռն նորին
Պատրիարկի Տեառն Յովաննու Աստուծա-
բան մեծի վարդապետին՝ անրաց ի նա հա-
սուցանողն՝ յԱստուծոյ զվարճաւ տոցէ՝ ամէն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

է՛

Տեառնդ Յովաննու Աստուծաբան վարդապետիդ
եւ մեծի Պատրիարկիդ զսուրբ ողջոյնն սիրոյ
ընծայեմ կարօտամեռ ըղձիւ:

Մայիս Բ. [1733]

Եւ ասեմ. Շնորհաւոր Տօն Գարտեան Հոգւոյն Աստուծոյ, եւ որ էջն
ի սուրբ յԱռաքեալսն, իջցէ՛ եւ ի քեզ եւ ի քոյսդ յիմայինս եւ լցուցէ հօթ...
ազուն՝ պարգևօքն իւրովք՝ ա՛մէն: Զե՛կ լիցի քումդ մեծութեան եւ այս ինչ՝
զի յԱպրիլի ժգ. գրեալ գիրն քո՝ եհաւ աստ առ մեզ ի Մայիսի 7. եւ անպատ-
մելի խնդութեամբ լցոյց զսիրտ անթխիթարիս՝ յորժամ զշինումն եւ զկատա-
րումն Սրբոյ Եկեղեցւոյն², եւ զողջութեամբ կեալն քո լուայ. զոր տէրն ամե-
նայնի զՍուրբ Եկեղեցին հաստատուն պահեցէ, եւ քեզ յերկար կեանք տացէ.
եւ զանցկալոյդ իմոյ՝ եւ ամենայն աշխատաւորաց ի Տունն տեառն՝ կրկին ըզ-
վարճաւ բարեաց շնորհեցէ: Իսկ թէ զմերս զորպիսութիւն զննիցես՝ Տեառն
փա՛ռք, Աստուծով զօրհնեալ զմահտեսիան բարեաւ յղեցաք, որ եւ ակն ունիմ
զի այժմ այդր են. զի ի Լէթէքիայ հունեալ նաւն՝ յետ երկուց ասուրց՝ անդր
եղեալք են. զոր տէրն ամենայնի համայնց զբարի ճանապարհ տացէ. իսկ մեք
աստ մնացեալ իրր ի մէջ զայլոց. որ եւ ամեն ի մեծաց Շահպատնի մեծ որդին՝
վայիւ ասացեալ է մեր որդի Գարբիէյ վարդապետին, թէ զուք զպարտքն Աս-
տուծով տուիք, եւ այժմ կտեսանեմք որ կրկին կու տայք. ի՞նչպէս պիտի լինի
այս Տանս՝ եւ ձեր հայն՝ մանաւանդ այդ խեղճ ծերոյդ³. արդ տես՝ թէ նոքա
որ զայս ասեն՝ կշռեա՛լ զմեր դառնութիւն թէ ո՛րքան է: Եւ վասն այնմ իրին
որ խաթր մնայի պէս գրեալ ես՝ ի՛մ ցանկալի՝ իմա որ աշատութեամբ ոչ գը-
րեմ: Ամէնիմաստ Պետդ՝ աստ ո՛չ եւ զի հնարիւք եւ կատարեալ խորհուրդով
զբանն հօգայիր: Քա՛ջն Հանայն՝ անկեալ յորս այս ի մէջ անկողնի թաւալի.
ո՛հ կենացս եւ վա՛յ աչացս. չէ՛ առողջ զի յաշտնապէս զղիմի հարկանցի զա-
ռամեցեալս եւ ցնորեալս՝ զի՞նչ պիտի առնէի. հաւատա՛ ստոյգ զի ո՛րքան
այս տղայս առաջի իմ կոյր աչացս այսպէս կխակենդան եղեալ կայ՝ եթէ բիւ-
րիցս բիւր խնդութիւն լիցի յաշխարհի՝ ինձ սո՛ւղ է եւ տրտմութիւն անփա-
րատ՝ բաց ի հոգեւորէն. զի գիտեմ որ վասն իմ մեղացս է՝ կամք Տեառն օրհն-

1 Բառէն վանկ մը պատուած տողադարձի պատճառով:

2 Կակմարիէ Պալատ Ղալաբիոյ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին, որ 1731ին այրած էր: Կոլոտ Պատրիարք զայն կը վերաշինէ եւ նորոգութիւնը կ'աւարտի 1733 Փետրուարին: Օծու-
մը կը կատարէ 10 Մարտին:

3 Կակմարիէ իմգրիմֆին:

եալ լիցի: Եւ ինքն լալոտ աշօք զաջող համբուրէ՝ եւ աղերսիւ զհէքիմ Կարապետն միշտ խնդրէ. վասն Աստուծոյ ի հետդ բեր: Պէտ իմ, թէ ի տեղդ՝ լաւ հաստատ զոմն դտար եւ քեզ վէքիլ եղեր՝ Եւ բարեաւ Ելի. եւ բարով դալդ՝ այսպէս լիցի. այդ տեղոյ Պատրիարքութեան անուամբ իբր յուստ դալ՝ Արքունական հրամանաւ՝ եւ կտրուկ ոմամբ ի մեծ դրանէն որպէս թէ այցելութիւն դալ առնել տեղոյս աղքատացն. եւ թէ այսպէս չարիր՝ հա՛րց զգալօղսդ՝ թէ տեղոյս Յոյն Պատրիարքին զինչ արարին. եւ Տէր Աստուած դրարին յաջողեացէ: Թողութիւն շնորհեա ոչ կերկեցուցանեմ, այլ կզգուշացուցանեմ. եւ խա...⁴ է այժմ իրբեւ զմաշկեայ պարկ մի լի լցեալ թուանուր զեռնօք՝ եւ պայթին երակք սրտից. մանաւանդ ընդդէմ Գարբրէլին զգայալի. եւ բնաւ յիբ ինչ ո՛չ խառնուի եւ ոչ խօսի. իցէ՛ թէ լուեալ եւս իցէ յիւրոց բարեկամացն: Աստուած զվերջն ի բարին առնէ: (Լուսանցքին վրայ) Եւ զայն որ զբեալ էի թէ զիտեմ ուստի՞ց է այն, նախ զիտէի թէ ի մեր Գարբրէլինցն էր. բայց յետոյ երգմամբ հաստատեաց թէ խապար չունիմ. բայց մեղայ Աստուծոյ՝ զիտացիր թէ Աստուած չէնէ Փուրսանդ՝ ի ձեռն անկանի՝ շատ չարիք կհանէ ի մեր զբլուխն եւ ի մերոցն. ահա օրհնեալն յԱստուծոյ մահտեսի Մեղքոն աղայն զիտէ զամենայն, իսկ թէ հարցցես թէ ընդէ՞ր հապա զանց արիր՝ զպատճառն ի վերոյ զբեցի. եւ հաւատա՛ զի եւ ի կենացս եւս ձանձրացեալ եմ. թէ ի միարանից եւ թէ յօտարաց, եւ թէ ի պահանջողաց, եւ թէ ի ձերութենէս որ եհաս ի վերայ, եւ թէ ի խղճոյս իմոյ. եւ թուի թէ յուլանաս ի դալդ՝ յետոյ կփռիմանիս շատ՝ այլ Տէր զվերջն ի բարին արացէ: Այս բ. աղցն ասացին թէ Ապուսկէքն կդատի՝ զկանաչութիւն չեիս Ֆէյդուն առնէ. զխարջն մեք երեքս զրեմք որ ի Բիւղանդն ծածուկ տան: Եւ վասն այս մուսալմիս՝ խորհուրդ այսպէս արարին. թէ զրեմք որ երեքն միարանին զանկատ անեն թէ Շամայ նստողն մանդուլ՝ լինի. յղեն ի Ստամպուլ տանին եւ թէ ոչ՝ ի վերայ փաշային մուպաշիր⁶ յղեն որ նա ըմբռնեալ դատեսցէ. չեմ զիտեք թէ ի զլուխ կենէ, բայց փաշայի ձեռօքն լաւ է. այլ չլինի որ այլուի զմեզ թշնամի արացցեն. զինչ որ նոքա ասիցեն զու այո՛ւ ասա՛. եւ ինքեանք թող յառաջ դնան՝ ապա մեք. հերիք ասիցեն թէ Հայերն են արօղք. զխորհուրդն ինքեանք կառնեն եւ զմեզ ի լեզու կձգեն:

(Հանդիպակաց եջին վրայ) Կրկին զրեմ վասն եղբորն իմոյ Ալէքսան վարդապետին զի մուղայիթ լիցիս եւ տիրութիւն առնիցես զի հաստատ կացցէ անդ, զի յոյժ լաւ է զաֆթեր(?). մեր Աւետիք վարդապետն յԱստուած եւ ի քեզ յանձին. նաեւ Միթրին. զկառքօյու իրիցու բան լաւ հոգաս եւ զմահտեսի Մեղքոն աղայի խաթերն լաւ շահիս, զի բազում բարութիւնս արար մեզ: Գլուխս բերողն յոյժ ստիպեաց ի ծրելն եւ շաշնութեամբ՝ զբեցի. ողջ լեր ի պարծանս հոգոյս Գրիգորի որ ի Մայիսի ք. զգիրս ծրեցի: Եւ ամենայն բարեկամաց մերոց զողջոյն եւ զԱստուծոյ օրհնութիւն տամ. թող ամեհաղիւր լինին վասն Աստուծոյ զի անկարացայ՝ Տէր օղնեսցէ քեզ եւ մեզ՝ եւ զգիրդ ի մէնջ անպակաս արա՛. Աստուծոյ համար. եւ զգալօղսն նախ մեզ ծանո. եւ թէպէտ զգալդ զբեցի՝ եւ Աստուած զիտէ զի կարօտ եմ, այլ Աստուծոյ համար

4 Տեսնել նամակ Իււ 9ի չորրորդ ծանօթութիւնը:

5 Առիք, պատեհութիւն:

6 Կառավարչի (քոնշիւ) փոխանորդ:

7 Պաշտօնանկ:

8 Ոստիկան:

9 Շփոք վիճակ, ապշութիւն:

մօրուք ի ձեռք չի տաս՝ լաւ խորհրդեամբ արա՝ եւ Տէր յաւելցէ քեզ զհանճար եւ զիմաստութիւն, ա՛մէն:

(Լուսանցքի ձախ անկիւնը) Մեծահանճար եղբօրն իմոյ Մինաս աստուածարան վարդապետին զսիրոյ ողջոյնն յոյժ կարօտաւ ընծայեմ. եւ լիցի ողջ ի Տէր, ա՛մէն:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 11 (16Ա)

ՀԱՍՏԷ

Աստուծով

Հասցէ գիրս ի Ստամպօլ, ի ձեռն հայոց
Պատրիարքի, Տեառն Յովաննու Աստուածարան
մեծի վարդապետին, ի բարին:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Է՛

Տեառնդ Յովաննու Աստուածիմաստ Հռետորիդ, Աստուածարան վարդապետիդ, եւ մեծի Պատրիարքիդ՝ զսիրոյ ողջոյնն՝ ընծայեմ անյազ սիրով:

Մայիս ԺԲ. [1733]

Եւ յայտ առնեմ վսեմութեանդ՝ զայս ինչ, (մէկ քառ ալբուած)
Հասանիլն դրեցի մեծիդ՝ ի քարտենի որ ընդ Յունաց միարանին յղեցի. սակայն կրկին դրեմ, զի եհաս գիր քո տրտմահալած՝ եւ ընդ ողջութեամբ կեալն քո՝ եւ ընդ շինումն սրբոյ եկեղեցւոյն զոր դրեալ էր որդին մեր զուարճացայ եւ զոհացայ զԱստուծոյ. եւ ժաեմ ի Տեառնէ զի զքեզ քոյինօքդ անխորժ պահեցէ, եւ զսուրբ եկեղեցին անշարժ եւ հաստատուն պահեցէ. եւ քեզ եւ ամենայն աշխատողաց զվարձս բարեաց պարգեւեցէ: Եւ թէ զմերս հարցանես զորպէսն՝ տեսնո՞ւ փա՛ռք. բայց տխուր գիւօք վարանեալ նստիմք, եւ սպասեմք ողորմութեան Աստուծոյ. զի տկարին առողջութիւն տացէ, եւ առողջացն իմաստ եւ խելք չնորհեցէ, եւ զքեզ եւ զմեզ յամենայն չարեաց ազատեցէ եւ զամենայն թողից այժմ եւ զիղճութիւն ուխտաւորաց ճանապարհին լացից թէ որպէ՞ս լինելոց է. զի գիտես իսկ որ շինութիւն Սրբոյ Տանա՝ ուխտաւորօք է Աստուծով՝ եւ այժմ յամենայն կողմանց ճանապարհքն զուլումով եւ դառնութեամբ լցաւ, որ խեղճ մարդիքն կուգան մերկ եւ մեք աստ կեղելով կրկին տրտմին եւ գնան. եւ թէ չլինդրեմք՝ ինչպէ՞ս անեմք: Տէ՛ր Վարդապետ, անօրինակ է կեանն մեր՝ եւ թէ ի կալն ուռնայի(?) պիտիբ զի՞նչ տամք պատասխանի՝ զայն ոչ գիտեմ եւ երկնչիմ թէ անպատասխան մնամ. աւաղ է ինձ: Ի Շամ ի մտանելն դ. փարայ եւ յերանելն մն. փարայ ուղիղ գալողացն էր, եւ փախտականացն եւ ո՛չ մի փող. եւ յայտմ ամի խղճուկ փախտականքն զի՞նչ կրեալ են եւ զի՞նչ տուեալ ի զրոյ մեր երիցոյն որ անդ է՝ զմասնաւորն լուր: Զաղաղակ բառնամք առ Տէր վասն ուխտաւորաց թէ՛ երբ յեւաֆայ գան ուխտաւորքն, եւ յորժամ բարեաւ գան լինիմք չաշխուսն թէ ո՞րպէս յերուսաղէմ պիտիբ գան. զԱնթափու ճանապարհն Աղուլեցի Տէր Յակոբին հարց որ եկն այդր. զՀալապու անիծեալ չարացն լի՛ր վրէժխնդիր եւ մի՛ մօռնար զի այսօրիկ են վէրք անրժշկականք թէ ոչ հոգասցուք. զԱտանայոյ ճանապարհն եւս

հարց հաճի Աղային իմոյ: Արդ՝ հոգի, լաւ մտածեա՛նք՝ զի թէ՛ դու՝ եւ թէ՛ հէքս՝ մինչեւ ցեւ շնչոյ մերոյ՝ զՍրբոյ Տանս մեր զգայրէթն՝ պիտիբ կրեմք հա՛րկի ի վերայ կայ՝ ի՞նչ կանեմ զաւելի եւ զպակաս զրոյցն՝ զիտէ՛ Տէր զի թէ՛ ոչ հոգասցուք զայսոսիկ ի զեռեւս ելանիցէ՛ ամենայն վախեմ. քո իմաստութեանդ բուական է աշաբան: Իե՛ր այսուհետեւ եւ զմեր որդի Սատէի զբան վերտառացուք, զի եկն եղջիւր բուսուցանել՝ հատին եւ զունկն, եւ հիւսցումն՝ զի յայսքան վշտակութեանց միջի՝ զա՛յ գտաւ ազնուագոյն առ իւր ցեղան՝ զի ոչ ումեք մնաւ ինչ արար, թէ՛ պէտ կարող էր. այլ ամենայնի համբերեաց եւ մեք եւս՝ ըստ կարեաց՝ զմարդասիրութիւնս ցոյց տուաք: (Առսանցքին վրայ) Բայց ք. իր մեղ բաց երեւցոյց. մին վասն Սրբոյն Գէորգայ վանաց, եւ է՛ այն անհնար. եւ ք. ազգացս անհաշտ խոտովութիւն. ոչ լինի այն բնաւ, չխարուխ անխարդ յամենայն իրս. եւ միւս իրն զոր ինքն քեզ պատմելոց է՝ է՛ հաւատալի կերպիւ իմն, եւ է՛ անհաւատալի. եւ զի ես զգործողն ալլմ իրի մինչեւ ցայժմ սակաւ ինչ պատուով պահէի, իսկ յորժամ դայն իրն լուայ զոր քեզ պատմելոց է՝ մեծաւ յարգանօք պահեմ մինչեւ տեսից զկատարածն. բայց երկնչիմ թէ՛ Կարնոյ Մուրատի հանգամանքն լիցի. քնեա՛ եւ տես՝ եւ մի՛ վաղվազակի ումեք յայտնիցես, զի խաղաղութեան է կարօտ Սուրբ Տունս՝ եւ քոյդ օրհնեալ զալստեանդ՝ իմա՛: Բայց զայրդ ի ներքոյ նաղարիդ² պահեա, զի է՛ զքեզ սիրող եւ զովարանող յամենայն տեղիս. եւ խրատեա՛ զի մի չար ինչ հասուցէ վեհիցն իւրոց. բայց թէ՛ տեղոյս նստող նոյովելոյն որ է փոխանորդ մեծի քաղաքապետին թէ՛ կարէ զվրէժ առնուլ՝ զանխուլ օղնեա՛ եւ մի՛ խնայեր՝ զի կեղեաց զկեանս մեր՝ եւ յիրաւի խղճութիւն մեծ եղեւ դմա՛ զի ինքն իսկ ստիպեաց զբել, եւ աչօք եւս տեսաք զյանկարծ միշտս զորա՝ որ զիպեցաւ ի քաղաքապետի փոխանորդէն: Որդիդ խղճալի եւ ծերն բէիդ՝ զաջդ համբուրեն մեծաւ ըղձիւ, եւ հայցէ՛ զրժիշկն Կարապետն. այլ Տէր հասցէ յօղնութիւն. հիացիր ընդ պատմեայս. Յրանչիսկոս տմն բժիշկ ի Լատինացոց վանաց, այս ք. ամ եւ սուլի, յօրն ք. անգամ զայ եւ զնայ հրամանաւ մեծաւորին իւրոյ՝ եւ ոչ երբեք ձանձրանայ, թարց փողոյ: Բայց օգուտն սակաւ, զի ցաւն մի՛ չէ՝ այլ վասն իմ մեղացն կերպիւ կերպիւ՝ զոր Տէր. այց արասցէ, եւ ողջ լեր ի պարծանա հոգոյս Գրիգորի որ ի Մայիսի ծք. զգիրս ծրեցի եւ զնամք ի Սուրբ Փրկիչն երանելի արտում զիմօք, զի ո՛չ է առաջի իմ Հանայն, որ ճեմելով(?) ընկճէր զամենայն զհակառակորդսն Տեառն զօրութեամբ. այլ զինչ օգուտ է յերկարին. կրկին ի Տէր ողջ լեր: Որդիս մեր Գարրիէլ վարդապետն՝ կրկին ցաւազնեալ զաջդ համբուրէ շնորհակալութեամբ: Որդոցն իմոց՝ որք քոյքդ են՝ զկատուծոյ օրհնութիւնն ընծայեմ, եւ զխրախ լինելն ի Տէր ծտեմ. թէ՛ պէտ նախ ոչ զրեցի քեզ զի զիտեմ զվիշտդ՝ այլ հրամայեա՛ զի տնօրինական տետրերացն մուղայիթ լիցին: Աւետիք վարդապետի որդւոյ մերոյ զօրհնութիւն ողջունիւ տամ եւ թուի թէ՛ ընդ Ղօրխմաղին զ2միւռնիւ ի կոնդակն յգելոց եմ եթէ Տէր կամեսցի: Բարեկամացն մերոց զկատուծոյ օրհնութիւն ընծայեմ. ինչ անեմ, առաջին մարդն չեմ մնացեր՝ զի ամենեցուն զյատուկ յատուկ զիրն զրեցից, զի ըստ ասիցն որ հնանայն եւ ծերանայն՝ մերձ է յապականութիւն. ո՛հ կենացս: Եւ դու լեր ծաղկեալ զաւակօքդ ծաղկեալ, ի պարծանս իմ, այժմ եւ յաւուրն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, ա՛մէն: Ի Մա-

¹ Հոգ: Նաեւ՝ եռանգ, ճիգ, փոյր:

² Խնամք: Նաեւ՝ հովանաւորութիւն:

յիտի ծր․ զրեցաւ ի Սուրբ քաղաքս յԵրուսաղէմ, ի խշտիս տարտամութեան³,
բաւ է:

Եւ վասն Սատէիդ բանին․ ա՛յլ յայտնագոյնս զրեցից․ զի ունի առ
ինքն զրեր Հաստատագոյն՝ զոր զերկուսն ինձ ցոյց ետ՝ եւ զօրինակն եւս առի.
Եւ զայլն՝ առաց թէ ի Բիւզանդ է․ եւ խոստացաւ թէ դամենայն զրեր՝ Պատ-
րիարք Վարդապետին ցոյց կուտամ, որպէս կամի թող այնպէս անէ․ եւ թէ
զզրերն ընդէ՞ր ոչ ետ մեզ՝ ոչ գիտացի․ միայն զայս խնդրեմ զի զոր ինչ առ-
նիցես՝ զանխուլ յուսեֆէ արացես, զի աստ ոչ սք զիտէ բաց յինէն, եւ ի սա-
հաթի Մովսիսէն, որ է իւր եւ մեզ բարեկամ, ինքն յայտնեաց․ արդ՝ խնդ-
րեմ զի թէ զինչ եւ առնիցես սիրով լիցի, եւ ինձ փութով ծանո զզինչ առնելոյ,
եւ կամ թէ ընդ վերադ շար ծեր անօրէն անխղճմտանքիս որպէ՞ս արարից․ ո՛հ,
այս որպէ՞ս իր է․ եւ այժմ առ խա... երթեւեկս առնէ չԵՈ(վհաննէս?) անաստ-
ուածն եւ ես տապելով մտածեմ․ զի որ երբեմն թնամիք՝ այժմ բարեկամք.
Թուի թէ խախտմն է միջնորդ՝ զի կարծեօք զրեցի, բայց թուի թէ իրաւ է.
վասն Աստուծոյ լեր բանիդ մուղայիթ, եւ ինձ փութով ծանո եւ շուտով մի՛
հրատարակեր, զի մի՛ վերջն վատ լիցի: Պապա Պետրոսին զօֆշին եւ այլք նե-
ղութիւն ետուն շատ թէ ե՛լ յօտայէն․ եւ զնոսա Համոզեցաք՝ որք զազարե-
ցան․ բայց յետ բարով զնալոյ մահտեսեացն աղաչանօք առացի թէ ե՛լ, հէ-
րիք զմեզ եւ զքեզ ի բերան առնեն․ եւ ել, բայց կարի զառնացեալ է ողով.
վերջն ի բարին լիցի․ եւ խեղճ Լազն ի մահիճս անկեալ ի քաղաքն կտօայ,
Աստուած ճար առնէ իւրն՝ ա՛մէն:

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 12 (19Ա)

ՀԱՅՏԷ

Աստուծով

Հասցէ զիրս ի Ստամպոլ, ի ձեռն Հայոց Պատրիարքի,
Տեառն Եօփաննու Աստուածաբան մեծի վարդապետին.
անբաց ի նա Հասուցանողն յԱստուծոյ զվարձս
առցէ՝ ամէն:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Է՛

Տեառնդ Եօփաննու Աստուածաբան մեծի վարդապետիդ
եւ Պատրիարքիդ՝ զողջոյնն սիրոյ կարօտիւ ընծայեմ

Յունիս Ժ․ [1733]

Եւ ամենայն բարեկամաց Սրբոյ Երուսաղէմիս եւ աստուածադիր Ա-
թոռոյս՝ քահնայից, իշխանաց, մահտեսեաց եւ ամենեցունցդ առ Հասարակ
մեծաց եւ փոքունց երլուից եւ մոսֆիրաց՝ զԱստուծոյ օրհնութիւն եւ զշնորհ
Սուրբ Տեղեացս մատուցանեմ՝ եւ մեղուցեալ Գրիգոր մեղապարտ վարդապե-

³ Պիտի տարուէի «տրոմուրեան» կարգալ, սակայն առաջին եւ երկրորդ վանկե-
րուն վրայ զգրծածաւ է կրնատման նշանները:

¹ Հիւր, եկուոր:

տըս՝ անարժան սպասաւոր սրբոց տեղեացս, եւ հայցեմ յԱստուծոյ կա՛լ մը՝ նա՛լ ձեզ խաղաղ կենօք ընդ երկայն աւուրս ամէն: Եւ զայս ինչ յայտ առնեմ ձեզ սիրելեացդ իմոց՝ հոգեւոր հարցդ եւ եղբարցդ ի Տէ՛ր. զի ահա իմ մեղքն եւ յանցանքն՝ յիշատակեցան առաջի Տեառն Աստուծոյ. եւ թոյլ ետ զի փորձութիւնք եւ պէս պէս վիշտք յաճախեցին ի վերայ մեր՝ որ ոչ ստելով կլինի եւ ոչ գրելով. եւ զի թէպէտ եւ այլ վանքերն եւս սակաւ ինչ ի մէջ նեղութեան են՝ այլ ո՛չ որպէս մերն, զի յամենայն կողմանց յարեան ի վերայ մեր՝ զի տեսին որ յայդ կողմանց տիրութիւն արօղ ոչ դոյ՝ ոչ գրով եւ ոչ լսանիւք, անտերունջ դմեզ իմացան, եւ իրբեւ զկատաղի դազան խոցոտեն եւ կամին բսպառնայեօք կորացուցանել զմեզ ի սպառ. մինչեւ թէ՛ ոք յայլազղեաց թերեւս բարեկամ գտցի մեզ տրտմութեամբ ցմեզ ասեն՝ թէ՛ քան զՀրէայան տկարագոյն էաք, որ նոքա զիր հրաման խէթիչէրի՞² քերին իւրեանց եւ հանդիստ նստած են եւ դուք ի մէջ յայդպիսի տառապանաց միջի կայք: Արդ՝ թէ՛ բնաւ որ բղթարկն³ մեր տուիք նէ՝ Աստուծոյ սիրոյն համար մեզ խրատ մի տուէ՛ք՝ գնամք կորիմք, մահանամք, զի՞նչ առնեմք. կնայիմ ի Սրբոյ Տանա շինութիւն եւ հոգիս կբազի. լինէ՛ր թէ՛ Աստուած զօր մահուս շուտով տայր՝ որ զսորա այրինքըն զՍրբոյ Աթոռոյս զվատ օրն շտեսանէի. զիտէ՛ Աստուած զի այս տարի մի եղեւ որ ի սուտ տալայէ՛⁴ աչք չեմք բացեր՝ թող վկայեն զայլօր օրհնեալ ուխտաւորքն. այլ քանի ուխտաւորքն գնացած են՝ բնաւ դադարումն չունիմք: Ո՛հ զլիսոյս՝ իմ խղճով որդոյս դառն հիւանդութիւն ի մէկ կողմանց՝ կայրէ եւ տոչորէ զսրտիկս. պարտատիրաց որ առած են եւ նոր տալայ ըստակի շահի եւ կրկին առնլոյ կանեն ի մի կողմանէ. մեր եւ Աստուծոյ փնացեալ շփոթմանց ի՞նչ թիւրայ՝ եւ տախլ՝ անկանիլ ի մի կողմանէ. հաքիմի՛⁵ եւ դատաւորի բռնութիւն ի մի կողմանէ. վախրթից՝ տներաց՝ պաղչայից՝ զերեզմանատանց՝ եւ այլ իմն իրի զոր վարդապետիդ գրեալ եմ ի մի կողմանէ. եւ ի վերայ այսր՝ զրամի պակասութիւն եւ անտիրութիւն ի մի կողմանէ՝ զոր այնչափ կեղեքեցին եւ առին, մինչեւ ի յետին թշուառութիւն զմեզ հասուցին, որ պիտի կրկին ի դռներն անկնինք եւ ըստակ պարտօք առնումք. հազար վա՛յ զլիսոյս՝ որ զայս օրերս պիտի տեսնէի. (Լուսանցքիմ վրայ) վասնորոյ ո՛վ տեարք Սրբոյ Տանա՝ յերեսս անկեալ զձեզ աղաչեմ արտասուօք՝ յրնթեռնուլն եւ ի լսելն զայս զիրս՝ մի՛ ի ներքոյ քթաց ծիծաղիք թէ՛ սուտ է գրեր՝ ասելով. ի թխտաբերդ հարցէք՝ զի սակաւ ինչ գիտէ՝ եւ յօգնութիւն հասէք խղճերացս նեղութեան, զի խոնարհ եղեն անձինք մեր եւ յերկիր կցեցան մէջք մեր՝ առ ո՛վ երթիցեմ. զո՞ աղաչեցիք թէ՛ տիրութիւն արէք հոգոյ Տանա ձերոյ: Դո՛ւք էք աշխատե՛ր՝ զո՛ւք էք զնեղութիւն կրեալ. եւ յոյս մեր յԱստուած է եւ ի սուրբս իւր՝ եւ ի ձեր յօգնութիւն. դուք զիտէք եւ ձեր զայրէթն. զսակաւն գրեցի եւ կրսպասեմ ողորմութեան Աստուծոյ եւ օգնութեան ձերոյ: Ա՛յ տնայէնք ահա սակաւ ինչ մնաց որ ամն բոլորի, դեռեւս մէկ Արքայական զիր առ մեզ ո՛չ է եկեալ. ի՞նչպէս զմեզ չնեղեն. խնդրեմ զի անմեղադիր լինիք խղճութեան եւ

2 Հրովարտակ, արքայական հրամանագիր:

3 Լֆել, քողով, հրամարիլ:

4 Դատ:

5 Զրպարտութիւն:

6 Կոիւի կամ պայքարի մտնել:

7 Դատաւոր: Բայց այստեղ կրնայ նշանակել ոստիկանապետ:

դառնութեամբ եւ արտասուօք դրելոյս՝ զի օր առանց արտասուաց ոչ եմ ան-
ցուցեալ. եւ լերուք օրհնեալք յԱստուծոյ՝ եւ զողջութեամբ կեանքն ձեր բոլորս .
բաւ է : Ի Յունիսի ժ . օրն դրեցաւ ձեռամբս :

(Հասցէին տակը՝ տարբեր գիրով) .

Թէ քան բղձրէայքն վատթար եղաք զի նոքայ գիր բերին եւ են ի հան-
դատի եւ մեք ի վրչտի սուտ տաւայից :

ՆԱՄԱԿ ԹԻԻ 13 (20Ա)

ՀԱՍՏԷ

Աստուծով

Հասցէ գիրս ի Ստամպոլ՝ ի ձեռն Հայոց Պատրիարդի՝
Տեառն Յովաննու Աստուածաբան վարդապետին անրաց
ի բարին :

ԲՈՎԱՆԴԱՆՈՒԹԻՒՆ

Է՛

Տեառնդ Յովաննու Աստուածաբան մեծի վարդապետիդ ,
եւ արժանաւոր Պատրիարդիդ՝ արտակաթ սիրով զսիրոյ
ողջոյնն ընծայեմ յոյժ կարօտիւ :

Յունիս ժա . [1733]

Ամենապատիւ անձինդ պատուականի եւ իմ աչացս յուսոյ¹
եւ յԱստուծոյ Հայցեմ զի զքեզ քոյանօքդ՝ փրկեցէ յամենայն չարեաց եւ ի
մարդաց անիրաւաց : Եւ զայս ինչ ծանիր իմ ցանկալի . զի այդ մեր զօրխմադ
Սարգսիդ ի տեղդ դալոյ պատճառն է այս . զի ընդ տեղւոյս դատաւորին յանց-
եալ ամեն՝ կին ոմն եկն ի տեղս՝ մէկ ճահիլ տղայ եւ մէկ փոքր աղջիկ ընդ իւր
ունելով , որք էին իւր իսկ զաւակք պալաթի . եւ կուտանի Սարգիս պէրպէն
զաղջիկն նշանեաց իւր տղային՝ մեր ոչ գիտելով , զի նոքա ի Վանքս ո՛չ մտին .
յետոյ կին դատաւորին զաղջիկն արդիւեաց թէ մեր են սոքա . եւ զրամ խար-
ճելով՝ շատ վիշտս կրելով՝ Հազիւ թէ զաղջիկն սղատեալ տուաք պսակել .
յետոյ զտղայն եւ զմայրն արտաքսեցին ի դատարանէն . իսկոյն լուեալ տեղոյս
մուսալամ Բեհմովթն կամէր յափշտակել զտղայն , զգիշերապահան սղահնորդ
եղեալ թէ ո՞ւր եւ գտցեն ըմբռնեալ տարցեն ի միհն կորստեան . եւ մեր լուեալ
բերեալ զտղայն խրատեցաք . գիր խարաճի եւ խարճիս տալով . Հարկեցաք եւ
զայդ մեր Սարգիսդ՝ առնուլ եւ վախստեայ կերպիւր զալ Հասուցանել այդր՝
Աստուած զինքն օրհնէ որ լուաւ եւ կատարեաց՝ բայց եւ այն եւս ոչ առանց
փողոյ . եւ թէ աղջկան եւ թէ տղային՝ ամենայն զրամն ի մէնջ գնաց . խնդրեմ
զմեր Սարգիսդ օրհնութեամբ ընկալ . եւ այդպիսի ուխտաւորաց որպէս կա-
միս այնպէս խրատ տուր , եւ զկրած զահն եւ զերկիւղն մեր մտօք կշռեա՛ . եւ
զտղայդ յիւր եղբարսն յանձնեա՛ եւ զիր ի նոցանէ սո յղեա՛ աստ եւ յանդի-
մանեա՛ զնոսա առանձին թէ ընդէ՞ր այդպէս արարիք . եւ զզօրխմադ Սարգիսդ՝
յառաջ քան զզալ նաւի ուխտաւորաց՝ զրով աստ յղեա՛ : Եւ մեր որպէսն՝
Տեառն փառք լաւ . բայց ընկան արհաւիրքն եւ անձկութիւնքն յամենայն կող-
մանց հոգմավար Հնչեն . եւ ի վերայ սոցա ցաւ Աթոռակալ որդոյս յաճախեալ

¹ Նամակագրիմ կողմէ բաց ձգուած :

օր ի վերայ աւուր ք․ ոտքն ուռուցեալ և թընկճէսն զսիրտն առեալ, բնաւ ոչ ընկողմանի, ի ձայնն վայրի ո՛չ հատանի․ և ևս եմ մեռեալ քան թէ կենդանի․ և յոյս բժշկացն եւս հատաւ՝ ո՛հ զլիսոյս․ մնաց միայն յոյս ի բժշկապետն Յիսուս։ Եւ զայլ ինչ արժանաւոր բան չունիմ գրելոյ․ միայն զայս ի քէն խնդրեմ, զի թէ զոյ հնար թէ յետ քո ի տեղոյդ ելանելոյ խաղաղ կմնայ տեղդ՝ մի՛ անխոյժ առնել զգալդ՝ բայց թէ նո՛ւրբ մտօքդ կշռեալ անհնար զեղանելդ ի մասցիս, ի տեղոյդ մի՛ շարժիր՝ զի բազում զեռունք յորմ անդր պարսիակեալք սպասեն։ Կարողութեամբն Տեառն նոքս սուղեալք լիցին և զու բարձրացիս փառօք Տեառն և կամօք․ և զՍատէի գրոյցսն մի՛ հրատարակել, զի սա ամենեւին յուրաստ² է՝ և զպաղ երկաթ ծեծելն անշահ է․ և յոյս մեր յԱստուած է․ միաբան մի յարեւելից՝ երկիրն իւր կզնայր՝ Վեհին գիր ծրեցի՝ զորպէսն իւր մեղ ծանուցանել զի կարօտ եմ որպէս զբոյզ․ և խնդրեմ զի Ալէքսան վարդապետին լաւ տիրութիւն առնիցես կրկին խնդրեմ։

(Լուսանցքիմ վրայ) Եւ ի սմին ժամու՝ եկն օրհնեալ մահտեսի Արրահամն զգրելն մատոյց մեղ՝ զառաջինն ընթերցայ և լցայ երկնային խնդութեամբ ընդ շինումն Սրբոյ Եկեղեցոյն և պայծառութեան նորա․ զոր Տէր հաստատ պահեցէ և քեզ վարձահատոյց լիցի․ հոգի, մի՛ տրտմիր՝ այլ ուրախ լեր, զի վարձք քո բազում են յերկինս․ թող ասեն ասողքն զինչ որ կասեն, հաստուցանող դատաւորն արդար է։ Եւ վասն Ալէքսան վարդապետին որ կզրեմ միշտ քեզ՝ վասն այն՝ զի վասն սուրբ հաւատոյս մերոյ լաւ է, և քանի որ եկեալ է ի Հալապ՝ նոցա ձայնն ի մէնջ հատեալ է․ զի ամիս չէր մնայր որ զաղաղակի գիր ոչ գրէին մեղ․ զիտէ Տէր զի միշտ զքէն շնորհակալութիւն կզրէ․ միայն զայն՝ թէ գրեալ՝ որ ինձ տիրութիւն անէ․ զի վասն ի սոցոյց է․ և թէ զՔէրմաննեբու խարճն չըղբկեր՝ գրեմ որ յէջ՝ բայց խնամով լիցի և զառաջինն մոռացիր․ թուի թէ այժմ քան զմիտսն յաւադոյն լաւ է․ և վասն զրամին որ զաղիխօսս յայնժամ քեզ գրեցի թողութիւն արա․ զրամ տալ է ընդ այնքան բանս, մի բարկանար՝ որովհետեւ զգրեալսդ կկատարեմ․ և զճշմարիտն ասեմ, ո՛րքան այս իմ որդիս որ յայս հալս անկեր է այս ք․ տարի ք․ ամիս եղեւ, ոչ հացս հաց է և ոչ ջուրս ջուր, և ոչ ուրախութիւնս ուրախութիւն։ Եւ թէ երբեմն բախ զիս ցոյց տամ, յահէ և յամօթոյ, զի համայնք ի ծածուկ և ի յայտնի կրամբասեն․ և վասն այսմ ի խելացս եմ ցնորեալ, սիրտըս նեղեալ և բարկութիւնս յաւելեալ, և ամենայն պակասութեամբ լցեալ․ տեսողքն վկայեցեն որ մերքն են․ երանի օրհնեալ աշացդ որ զխղճութիւն սորա ոչ տեսանես․ և վա՛յ իմ աշացս որ միշտ տեսանեմ որ թալկացեալ անկեալ կայ։ Յոյժ մխիթարեցաւ ի վերայ գրոյդ․ խնդրեմ զի միշտ մխիթարեցես զրով, նաեւ փոքր ընծայիւ, որ և զաջդ սուրբ համբուրէ լալով, և կրկին ըզԿարապետ հէքիմն կխնդրէ՝ այլ ի Տեառնէ լիցի ճար և հնար։ Ո՛հ թէ ո՛րքան տրտմեցայ ի վերայ մահուան ճշմարիտ բարեկամին մերոյ զլուսաւոր հոգի գոգն Արրահամու․ զլուրդ ողջ լիցի․ և զորդի նորա ի տեղի իւրն ունիցիս՝ զի այն հօրն տղայն է․ և խնդրեմ զի առ քեզ կոչեսցես՝ զգիրն տայցես՝ և յիմս կողմանէ լաւ մխիթարեցես․ և Տէր զօրացուցէ զինքն։ Եւ վասն այս խարողին մինչեւ յե՞րբ գրես․ սոցոյդ գրելոյս զայն խօսքն պատճառն ա՛յս է․ զի զիտացի թէ մեր Գարբիէլ վարդապետէն էր Փիլիմ³․ վասն այնորիկ գրեցի․ և ալլուի դատարկ չէ, զի երկուքի աչքն ի խոլոր նայելոյն ի միմեանս ծոեր

2 Ժխտող, ուրացող, նախապէս ըսուած խօսք մը չընդունող։

3 Գրգռութիւն, դրդում։

է. (Հանդիպակաց էջին վրայ) եւ ոչ թէ ոչ արժէք դայն. այլ բիւր քան դայն՝ բայց ժամանակս չար. եւ Սուրբ Տունս բազմօր լցեալ, բայց հոգացողք սակաւ եւ ես զիմ հալն քեզ յայտնեցի. զի դառամեցեալ եմ, նաեւ ձանձրացեալ. վասն աշտերիկ եւ ծածկեցի զիտութեամբ խորհրդոյ յԱստուծոյ օրհնեալ մահտեսի Մեղքոն Աղային, նաեւ զքո բարեաւ պալոյ կերպն այլ խօսեցաք ընդ նմա զոր քեզ յայտնելոց է. բայց յորժամ զմեւս զիրն ընթերցայ՝ տրամութեամբ լցայ ընդ խղճութիւնս դառնուելին իմոյ, որ ի բերանս դայլաց անկեալ կայ՝ զոր Աստուածն Դանիէլի խցցէ զոկիս նոցա: Եւ այժմ զստոյզն քեզ զրեմ թէպէտ սիրտս եւ ձեռքս ի դողումն է՝ այլ զի՞նչ տունեմ, որովհետեւ ամենայն յաջողումն ի Տեառնէ է. Սրբոյ Աթոռոյ Գահակալն յայն կէտն է եւ այլ աւելի, եւ Սրբոյ Եկեղեցոյդ պարտքն եւս զիղեալ կայ զոր Տէր ոչնչացուցէ. եւ բոտ զրոյդ զօրութեան հոտեալն քառօրեայ եւ չարուցեալն ի Սուրբ Գահն, յերկիրն եւ այդր՝ զբազում բարեկամս ստացեալ է, մինչ զի ի հարկէ յայնպիսի տեղոջ յղեալ ես՝ որ բացարձակ զչարիս իւր յայտնէ. զոր Տէր զինքն պատժեցէ, այլ քո պալոյ հնարն ո՞րպէս կլինի: Արդ յիշեա զճանդ եւ զվաստակդ որ ի վերայ Սրբոց Տանցս՝ եւ նիւտ ի վայր՝ յայս ամս այլ զգալի մի՛ յիշեր՝ թէպէտ անախորժ մտօք եւ լալով զգիրս զրեմ: Սակայն հարկն եւ օգուտն հոգեւոր տայ մոռանալ զմարմնաւորն. խնդրեմ զի լուիցես եւ աշպէս առնիցես. փա՛ռք Աստուծոյ վիճակք մեր աշպէս ելին. լիցի Տեառն կամք օրհնեալ. մի՛ զժուարիք ընդ այս, եւ ընդ պղծոյն զմեզ եւ զՍուրբ Հաւն մեր լուսատուն որ կպախարակէ՝ մի հոգս առնեք՝ այն զինքն կպատժէ. բայց ընդ լսողսն եւ չըխօսողսն եւս զարմացեալ եմ. վա՛յ աշխարհիս դայթակղութեան եւ մարդոց անհաւատարմութեան: Թագսիթի սուրէթն ի մեզ եհաս, զոր անգամ մի այլ Աստուած զիւր Սուրբ Տունս չկարօտացուցէ այն զրոյն. բայց Սրբոյ Տանս փէ՛ջի ֆէ՛րմանն աստ ո՛չ է եկեալ եւ կարօտիմք նմա. բայց հասարակն եկեալ է որ ամենայն եկեղեցեացն է. եւ դայն թէ այլոց զրեմ՝ որ զբանն հոգան խարջեն եւ դու հաւատաս. ո՛հ թէ ո՞րպէս այդ բանդ անկաւ ի քո խորհուրդն. եւ այն եւս յիմ մեղացն է. միամիտ կաց հոգի, թէ ի տեղդ՝ եւ թէ աստ՝ տունն եւ ինչքն քո՛ եւ, Տէր զքեզ պահեցէ յամենայն փորձութեանց զի բարեաւ վայելեցես, եւ զհակառակորդսն քո ի ներքոյ ոտիցդ առաթուր արացէ եւ կործանեցէ, եւ զքեզ զօրացուցէ: Կեսարացիք ոմանք զգիրս աղերսի ընդ մահտեսի Արրահամին յղեալ են, զորոյ օրինակն առ քեզ յղեցի, եւ դու զանխուլ պահեալ եւ մի յայտներ. եւ ես զպատասխանն նոցա զոր զրեցի՝ դայդ եւս առ քեզ յղեցի, զի որն որ պատշաճ է՝ դայն առնիցես. եւ թէ խիտ հարկեն՝ յորդորեալ զմեր սիրելի որդի Սարգիս վարդապետն՝ թէպէտ ոչ կամի. այլ յուսալով յԱստուած թող զնայ՝ թէ այնպէս առնեն որպէս որ զրեալ եմ, զի տեղին լաւ է. այլ դայն այլ իմա՛ որ մահտեսի Մեղքոն Աղայն եւ մահտեսի Շիրինն ընդ այն Պետրոս վարդապետին որ ի Նիւսիա կնատի յոյժ բարեկամք են որպէս տեսի աստ: Եւ այս զինչ զարմանք, որ մահտեսի Աղայն յայս տեղս ասաց թէ ի Պատքօյու յիրեցէն 616 (170) դուռ օրհնման էստ վարդապետն. եւ դու զրեալ ես թէ ի (20) դուռ յիս հասեալ է. Աստուած քեզ խէր տայ՝ այս ո՞րչափ անհոգութիւն է՝ որ չես հարցաներ զայդպիսի բան, ո՛հ: Եւ կրկին տրտասուօք աղաչեմ զլոյս աչացս՝ զի մի դայլ իմն կարծիցես զզրելս թէ յայժմ ամի զգալի թող եւ մի յիշեր. զիտէ՛ Աստուած թէ զի՞նչ կրեցի ի զրելս՝ այլ վասն վերոյիշելոցս երկեայ եւ զրեցի, զի մի՛ Սրբոց Տանցս միտս հասցի: Եւ զիմ զորդիս զմիաբանսդ թէ յղեցես՝ զորոց եմ կարօտ տեսութեանցն. սակայն թարց հրահանդիդ մի՛ յղեր զի մի եկեալ աստ՝ եւ զծուլութիւն սոցա տեսեալ ի ընթերցումն, եւ զոքա եւս սոցա նման լիցին. եւ այս բոտ Յօնանու որ առ

Ներսէսէ . . . : Աւետիք վարդապետն որդին մեր՝ յԱստուած եւ ի քեզ յանձինն . պիտէր զԶմիւռնիոյ զկոնդակն յղէի իւրն . այլ եւ աստ հարկաւոր պիտոյ է զի է հաւատարիմ . զայ աստ եւ ապա զարժանն խորհելոյն խորհնացուք , եւ մանաւանդ զի դանն⁴ ոչ բարով նոր գնաց անդ՝ մի՛ զուցէ դարան ինչ գործիցէ՝ եւ լիցի առիթ խաղմի⁵ . եւ դու եւս շատ մի՛ անկանիր ի հետն . զի ստուգիւ գիւտողեցեալն ի դիւէ լիկեալ գործէ զնանրութիւն . մի լիցի թէ մեք պատճառ խոռովութեան՝ զոր Տէր փրկեացէ . այլ ռ (1000) ափսոս այն օրհնեալ երկրին , զի անկաւ շարախոս եղբարցն առ նոսա . այլ Տէր է մեր ապաւէն : Վասն զիտնականն որդոյս՝ Յակոբ վարդապետի⁶ գրոցն , լաւ չհասկացայ զգրեալդ , զի չգիշն ոչ եմ տեսեալ . որո՞յ վերայ զվկայութիւն գրեցից . բայց անունն գրքին Հաստատութիւն Հաւատոյ լինէր՝ քան թէ Վեմ Հաւատոյ⁷ , զի պա՛լն շատ ծանր է՝ չալիող պիտի . այլ Տէր զօրացուցէ զինքն , եւ զոհանամ զԱստուծոյ՝ զի զայս այլ տեսի . զտպեալն շուտով քանի մի հատ աստ յղեա : Եւ որդոյս տնորինականաց տետրերացն⁸ մուղայիթ . եւ այն հէքիմ Կարապետն շուտով ընդ ուխտաւորաց յղիցես անպատճառ . եւ մեծի Սրբոյ Եկեղեցւոյ Աւագ խորանի բեմի վարադուրի չափն է այսքան . բարձրութիւն չէրիտով⁹ թարց հալխայից¹⁰ Ը . էնտաղէ¹¹ . եւ լայնութիւն ժա . էնտաղէ . թէ ք . մատ աւելի լինի՝ վնաս չունի . բայց զի գրեցեր թէ յայնմ մեծ հանդիսէ է զոր գնեալ էք , երկիւղ յոյժ ի սիրտս եմուտ՝ վասն Աստուծոյ այնպէս արա զի մի յետոյ զլուխ մեր ցաւիցի : Ողջոյն տամ որդոցս ամենեցուն , մեծաց եւ փոքունց . եւ ողջ լեր դուք որդովքդ ի Տէր եւ ի սփոփանս որդէմեռ հոգոյս Գրիգորի . որ ի Յունիսի ժա . յերիւր ժամու գիշերոյ՝ յանձնեցեալ գրեանք պիտի գրէի . անտէր մնաց զլիսոյս եւ մնաց ի տեղն . բանականութիւնս գնաց , զոր ինչ խորհելոց եւ խորհեա , զոր ինչ առնելոց եւ արա . եւ իմ զլիսոյս հազար վա՛յ :

(Լուսանցքին անկիւնը) Ո՛հ , ո՛հ , ո՛հ . Պետ իմ , ի Յունիսի ժա . ի Ժ . Ժամուն , մինչ զգիրս գրէի , տղայն եկն շտապով , թէ Աթոռակալն շուտով ըղքեղ կկուչէ . գնացի , իբրեւ ետես զիս աղաղակեաց Վարդապետ փո՛րս փո՛րս՝ պատառեցաւ . եւ սակաւ ինչ տարակուսեալ մեր՝ նոյն ժամայն աւանդեաց ըղքաղցր հոգին քաղցրիկ որդին իմ Աթոռակալ Հանայ Յովհաննէս Վարդապետն ի ձեռս Աստուծոյ կենդանւոյ . զլուխդ ողջ լիցի , եւ հոգոյ նորա Աստուած ուղորմի . բայց իմ լոյս աշացս խաւարեցաւ՝ մէջքս կոտրեցաւ . դու զոր ինչ առնիցես՝ արա՝ զի իմ բանն յԱստուած մնաց : Բաւ է :

Հրատ. ԱՐԱՅ ԳԱԼԱՅՅԱՆ

(Շար. 3)

4 Այսպէս գրուած : Յայտնի չէ ինքի համար քէ որո՞ւն կ'ակնարկէ :

5 Թշնամութիւն , ամբաստանութիւն :

6 Յակոբ Վրդ . Նալեան , Յովհաննէս Կոլոտի աշակերտ , ապա պատրիարք Կ . Պոլսոյ (1741-1749) , Երուսաղէմի (1749-1752) եւ դարձեալ Կ . Պոլսոյ (1752-1764) :

7 «Գիրք Կոչեցեալ Վէմ Հաւատոյ» , Յակոբ Վրդ . Նալեանի հեղինակութիւնը , տըպուած Պոլիս , 1733ի Օգոստոս 25ին : Տպագրութիւնը սկսած է փետրուար 14ին :

8 Կ'ակնարկէ Հաննա Վարդապետի «Գիրք Պատմութեան Սրբոյ եւ Մեծի Քաղաքիս Աստուծոյ Երուսաղէմիս , եւ Սրբոց Տնօրինականաց Տեղեաց Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի» աշխատութեան , տպուած Պոլիս , 1731ին :

9 Ժապաւէն , ծոպ :

10 Օղակ :

11 Կանգուն :